

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนา ปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดขอนแก่น

Farmers' participation in implementation of participatory livestock development strategy for small farmers in Khon Kaen province

จุฑาภรณ์ ผาฏ^{1*} และ นิวัฒน์ มาสุวรรณ¹

Jutaporn Phapoo^{1*} and Niwat Martwanna¹

บทคัดย่อ: การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อย ในจังหวัดขอนแก่น ทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรรายย่อยผู้เลี้ยงโคเนื้อและไก่พื้นเมือง จำนวน 218 ราย ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม พ.ศ. 2556 โดยศึกษากิจกรรมการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน, ด้านการดำเนินงาน, ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามและประเมินผล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t – test ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 0.90) โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนน้อยกว่าด้านอื่นๆ เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อและเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ดังนั้น เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกระตุ้นให้เกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น โดยการชี้แนะให้เกษตรกรเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นและชี้แจงวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน อันเป็นผลให้เกษตรกรกล้าแสดงออกและเข้ามา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วม, การมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ABSTRACT: This study aimed at determining farmers' participation in implementation of participatory livestock development strategy in Khon Kaen province. The samples in this study were beef cattle farmers and native chicken farmers total 218 farmers. Interviewed during June – July 2013 to obtain needed data on participation of the farmers in four categories of activities i.e. planning, implementation, benefit receiving and follow – up and evaluation. It was found that the farmers participated in activities at moderate level ($\bar{x}$ = 0.90). They participated the least in planning activities. When comparing participation of beef cattle farmers and native chicken farmers, the beef cattle farmers were found to be more participative than native chicken farmers. The different is statistical significance at $P < 0.001$. So officials and implicated agencies should stimulate native chicken farmers recognizing the importance of participation in implementation. Elucidate to benefits and how to participate for provide farmers with an understanding in each step of the operation. As result farmers were assertive and coming to increase participative.

Keywords: Participatory livestock development strategy, Farmers' participation

¹ ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40002

Department of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University 40002

* jutaporn_p@kkuemail.com

บทนำ

การดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรายย่อยของหน่วยงานต่างๆที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เกิดจากแนวคิดของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานในส่วนกลาง โดยมีได้มีการศึกษา วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เป้าหมาย รวมถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรเลย อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานโครงการพัฒนาในด้านต่างๆ ทำให้เกิดการดำเนินงานในแบบที่เรียกว่า “คนทำไม่ได้คิด คนคิดไม่ได้ทำ” (กลุ่มวิจัยและพัฒนากระบวนการปศุสัตว์ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์, 2554) จึงไม่สามารถแก้ไขสาเหตุของปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรได้ ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถพัฒนาการทำการเกษตรไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนา

ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของกรมปศุสัตว์ ได้แก่ การส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์มีการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในอาชีพการเลี้ยงสัตว์ให้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย ผลจากการส่งเสริมและการพัฒนาเกษตรกรของกรมปศุสัตว์ที่ผ่านมา พบว่าไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น กรมปศุสัตว์จึงได้กำหนดแนวปฏิบัติในการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2554 และให้แต่ละจังหวัดกำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและพัฒนาปศุสัตว์ โดยแยกตามประเภทสัตว์ให้ชัดเจนโดยกำหนดให้มีกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์อำเภอละ 1 กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการพัฒนาการเลี้ยงสัตว์แบบมีส่วนร่วม และเพิ่มประสิทธิภาพ การเลี้ยงสัตว์ของตนเอง (กลุ่มวิจัยและพัฒนากระบวนการปศุสัตว์ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์, 2554)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การ

พัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่กรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการไปแล้ว การศึกษานี้จึงเป็นการติดตามการมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายย่อยผู้เลี้ยงโคเนื้อและไก่พื้นเมือง ซึ่งในเกษตรกรส่วนใหญ่กำหนดประเภทสัตว์ทั้ง 2 ประเภทนี้ในการพัฒนาของแต่ละกลุ่มเกษตรกร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของทั้ง 2 กลุ่มเกษตรกรนี้ โดยศึกษาในกิจกรรมการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการดำเนินงาน 3) ด้านการรับผลประโยชน์ 4) ด้านการติดตามและประเมินผลตามแนวคิดลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมที่ได้เสนอไว้โดยธีระพงษ์, 2543; Uphoff, 1986 อ้างถึงในทองจันทร์, 2536 เพื่อให้ทราบสภาพการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของเกษตรกรอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรต่อไป

วิธีการศึกษา

ทำการศึกษาโดยการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรรายย่อยผู้เลี้ยงโคเนื้อและไก่พื้นเมืองที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่นและได้ขึ้นทะเบียนกับกรมปศุสัตว์ภายใต้แผนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยปีงบประมาณ 2554 จำนวน 218 ราย จากเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด 476 ราย ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ในระหว่างเดือน มิถุนายน – กรกฎาคม พ.ศ. 2556 วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯโดยใช้ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้วิธีการแปลผลข้อมูลแบบมาตราส่วน โดยใช้ค่าเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการแปลความหมาย (บุญชม,

2532) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และกำหนดค่าคะแนนของข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้ ถือว่ามีลักษณะเป็นข้อมูลแบบช่วงสเกล (ordinal scale) กำหนดค่าคะแนนเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ กำหนดให้เห็นด้วย อย่างยิ่ง = 5, เห็นด้วย = 4, ไม่แน่ใจ = 3, ไม่เห็นด้วย = 2, ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 1 ซึ่งแปลความหมายของค่าคะแนน ดังนี้ $4.20 - 5.00 =$ เห็นด้วยอย่างยิ่ง, $3.40 - 4.19 =$ เห็นด้วย, $2.60 - 3.39 =$ ไม่แน่ใจ, $1.80 - 2.59 =$ ไม่เห็นด้วย, $1.00 - 1.79 =$ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ 2) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ กำหนดให้ มีส่วนร่วมในทุกโอกาส = 2, มีส่วนร่วมในบางโอกาส = 1, ไม่เคยมีส่วนร่วมเลย = 0 ซึ่งแปลความหมายของค่าคะแนน ดังนี้ $0.00 - 0.66 =$ มีส่วนร่วมน้อย, $0.67 - 1.33 =$ มีส่วนร่วมปานกลาง, $1.34 - 2.00 =$ มีส่วนร่วมมาก และทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อและเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t - test

ผลการศึกษาและวิจารณ์

ลักษณะพื้นฐานบางประการทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรร้อยละ 65.6 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.74 ปี ร้อยละ 68.3 มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เกษตรกรร้อยละ 83.9 ไม่เป็นผู้นำชุมชนประเภทสัตว์ที่เลี้ยงคือโคเนื้อและไก่พื้นเมือง โดยมีการเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ เกษตรกรร้อยละ 89.0 มีระยะเวลาการเข้าร่วมกลุ่ม 1 ปี มีพื้นที่ถือครองเพื่อการทำการเกษตรเฉลี่ย 15.02 ไร่ มีรายได้จากการทำการเกษตรในรอบ 1 ปีเฉลี่ย 51,700.92 บาทต่อครัวเรือน

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ

เกษตรกรที่เข้าร่วมการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยภาพรวมแล้วเกษตรกรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ ที่ผ่านมา ($\bar{x} = 4.37$) โดยเกษตรกรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานและต่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในระดับ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ในทุกประเด็นที่ศึกษา ($\bar{x} = 4.65$ และ 4.44 ตามลำดับ) ส่วนในด้านกระบวนการดำเนินงานนั้นเกษตรกรมีความคิดเห็นในระดับ “เห็นด้วย” ในทุกประเด็นที่ศึกษา ($\bar{x} = 4.01$)

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ ในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 0.90$) (Table 1) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ผลปรากฏดังนี้

1) ด้านการวางแผน ผลการศึกษาในภาพรวมทั้ง 8 ประเด็นกิจกรรม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับน้อย ($\bar{x} = 0.65$) ทั้งนี้ อาจเนื่องจากหลายกิจกรรมในด้านการวางแผนเกิดจากการตัดสินใจของคณะกรรมการกลุ่ม ส่วนสมาชิกเป็นเพียงผู้คล้อยตามหรือเลือกทำสิ่งใดที่ดีที่สุดสำหรับตนเท่านั้น โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับน้อยใน 5 ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) การกำหนดตัวชี้วัดในการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 0.32$) 2) การกำหนดวิธีและแนวทางปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ($\bar{x} = 0.37$) 3) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 0.44$) 4) การกำหนดชนิดสัตว์ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา กลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 0.50$) 5) การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นในการพัฒนา กลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 0.58$) ส่วนที่เหลืออีก 3 ประเด็นที่ศึกษา พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ 1) การเสนอแผนโครงการเพื่อกำหนดความรู้

และเทคโนโลยีในการพัฒนาที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกร ($X = 0.89$) 2) การนำเสนอข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรต่อที่ประชุม ($\bar{x} = 1.00$) 3) การกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 1.13$)

2) **ด้านการดำเนินงาน** ผลการศึกษาในภาพรวมทั้ง 10 ประเด็นกิจกรรม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 0.98$) ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเกษตรกรใช้เวลาส่วนมากในการประกอบอาชีพ จึงทำให้มีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในยามที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพเท่านั้น ซึ่งบางกิจกรรมเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มจึงทำให้สมาชิกมีโอกาสเข้าร่วมน้อย โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับน้อยใน 3 ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 0.49$) 2) การจัดเตรียมสถานที่ประชุม ($\bar{x} = 0.58$) 3) การสนับสนุนปัจจัยในการประชุมและการดำเนินงาน ($\bar{x} = 0.64$) มีส่วนร่วมในระดับปานกลางใน 5 ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) การประสานงานระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 0.67$) 2) การประชาสัมพันธ์ข่าวสารการจัดการประชุม ($\bar{x} = 0.75$) 3) การเสนอข้อมูลเพิ่มเติมในระหว่างประชุมและการดำเนินงาน ($\bar{x} = 0.79$) 4) การคัดเลือกฟาร์มเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 1.22$) 5) การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 1.30$) ส่วนที่เหลืออีก 2 ประเด็นที่ศึกษา พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก ได้แก่ 1) การเข้าร่วมการประชุม ($\bar{x} = 1.43$) 2) การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกร ($\bar{x} = 1.89$)

3) **ด้านการรับผลประโยชน์** ผลการศึกษาในภาพรวมทั้ง 5 ประเด็นกิจกรรม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 1.21$) ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและความคุ้มค่าของผลประโยชน์ที่ตนได้รับจากการดำเนินงาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมากใน 1 ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ การได้รับความรู้และประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์ใหม่ๆ จากการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ($\bar{x} =$

1.34) ส่วนที่เหลืออีก 4 ประเด็นที่ศึกษา พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ 1) การได้เรียนรู้ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ จากแหล่งเรียนรู้ ($\bar{x} = 1.14$) 2) การได้รับการเข้าฟังการบรรยาย/การฝึกอบรม ($\bar{x} = 1.14$) 3) การได้รับคำปรึกษาและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ($\bar{x} = 1.20$) 4) การได้รับปัจจัยสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ ($\bar{x} = 1.22$)

4) **ด้านการติดตามและประเมินผล** ผลการศึกษาในภาพรวมทั้ง 2 ประเด็นกิจกรรม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 0.74$) ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่อาจมีความเห็นว่าการให้ข้อมูลและการเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่เพื่อประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม ดังนั้นเกษตรกรจึงเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมระดับน้อยในการเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่เพื่อประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงาน ($\bar{x} = 0.43$) และมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในการให้ข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่ในการประเมินผลสำเร็จ ($\bar{x} = 1.04$)

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนน้อยกว่าด้านอื่นๆ จึงเป็นผลให้การดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของเกษตรกรไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเกษตรกรต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้แก่ตนเอง จึงไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งด้านการวางแผนนั้นเกษตรกรอาจมีความเห็นว่าหลายกิจกรรมในด้านการวางแผนเกิดจากการตัดสินใจของคณะกรรมการกลุ่ม ส่วนสมาชิกเป็นเพียงผู้คล้อยตามหรือเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุจิตา (2553) ที่ทำการศึกษาร่วมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักน้อยอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี ซึ่งพบว่าโดยภาพรวมประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาอยู่

ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในบริบทของเกษตรกรรายย่อยผู้เลี้ยงโคเนื้อและไก่พื้นเมืองที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่นและได้ชี้แนะเกี่ยวกับกรมปศุสัตว์ภายใต้แผนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยปีงบประมาณ 2554 เท่านั้น หากทำการศึกษาในพื้นที่อื่น กลุ่มเกษตรกรอื่น และระยะเวลาอื่น ผลการศึกษาที่ได้อาจไม่เป็นไปตามการศึกษาข้างต้น ทั้งนี้ อาจขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่แต่ละกลุ่มเกษตรกร และแต่ละระยะเวลาก็เป็นได้

เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อและเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ฯ ของเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อและเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ทั้ง 2 ประเภทมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 12 ประเด็น จากทั้งหมด 25 ประเด็นศึกษา โดยเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อ มีค่าคะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมสูงกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อตระหนักถึงผลประโยชน์ของตนเองที่จะได้จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง กล่าวคือ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก แต่เกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ดังนั้น เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อจึงเล็งเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานว่าสามารถเพิ่มศักยภาพในการเลี้ยง ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและผลกำไรอีกด้วย เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นผลปรากฏดังนี้ (Table 2)

(1) **ด้านการวางแผน** เกษตรกรมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 6 ประเด็นกิจกรรม ได้แก่ 1) การกำหนดวิธีและแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ($P < 0.001$) 2) การกำหนดตัวชี้วัดในการบรรลุเป้าหมาย

ของกลุ่มเกษตรกร ($P < 0.001$) 3) การกำหนดชนิดสัตว์ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเกษตรกร ($P < 0.01$) 4) การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นในการพัฒนาเกษตรกร ($P < 0.01$) 5) การกำหนดปัญหาและความต้องการของกลุ่มเกษตรกร ($P < 0.05$) 6) การเสนอแผน/โครงการเพื่อกำหนดความรู้และเทคโนโลยีในการพัฒนาที่เหมาะสมแก่กลุ่มเกษตรกร ($P < 0.05$)

(2) **ด้านการดำเนินงาน** เกษตรกรมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญใน 3 ประเด็นกิจกรรม ได้แก่ 1) การเข้าร่วมประชุม ($P < 0.01$) 2) การกำหนดกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกร ($P < 0.05$) 3) การจัดเตรียมสถานที่ประชุม ($P < 0.05$)

(3) **ด้านการรับผลประโยชน์** เกษตรกรมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) ในประเด็นการได้รับการเข้าฟังการบรรยาย/การฝึกอบรม

(4) **ด้านการติดตามและประเมินผล** เกษตรกรมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) ในประเด็นการเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่เพื่อประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงาน

สรุป

(1) จากการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนน้อยกว่าด้านอื่นๆ ดังนั้น ในการจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในอนาคต เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักถึงความเป็นเจ้าของโครงการนั้นๆ และเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในขั้นตอนการวางแผน เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมและพัฒนาที่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของเกษตรกรได้อย่างเหมาะสม

(2) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อย พบว่าเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อและเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติใน 12 ประเด็น จากที่ศึกษา 25 ประเด็นกิจกรรมที่ศึกษา โดยเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนร่วมมากกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง ดังนั้น เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกระตุ้นให้เกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรจากหน่วยงานต่างๆมากขึ้น โดยการชี้แนะให้เกษตรกรเห็นถึงผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่กลุ่มเกษตรกรและตัวของเกษตรกรเอง อาทิเช่น การชี้แนะแนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานดังกล่าวให้แก่เกษตรกร การชี้แจงหรือบอกวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆของการดำเนินงานนั้น ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานมากขึ้น อันเป็นผลให้เกษตรกรกล้าแสดงออกและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มวิจัยและพัฒนาระบบฟาร์มปศุสัตว์. 2554. คู่มือปฏิบัติงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อย. สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. 2543. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. คลังนาวิทยา, ขอนแก่น.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2532. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. เจริญผล, กรุงเทพฯ.
- สุจิตา ม่วงเพชร. 2553. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักน้อยอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- Uphoff, N. 1986. Local institutional development : Analysis sourcebook with case. West Hartford, Connecticut :Kumorian prees, USA. ใน ทองจันทร์ หอมเนตร. 2536. การจัดการป่าชุมชนขององค์การท้องถิ่น : กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตกลุ่มน้ำห้วยทราย จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

Table 1 Farmers' participation in implementation of participatory livestock development strategy

Activities (n = 218)	$\bar{X}$	S.D.	meaning
1) Planning	0.65	0.67	Low
1. Specify type of animals to be developed by famers' group	0.50	0.85	Low
2. Presentation of information on animal husbandry by farmers	1.00	0.67	Moderate
3. Identification of problems and needs of farmers' group	1.13	0.63	Moderate
4. Priority setting farmers' problems and needs	0.44	0.67	Low
5. Identification of development goal	0.58	0.70	Low
6. Determining development activities/project and technology	0.89	0.60	Moderate
7. Determining implementation process	0.37	0.63	Low
8. Indentifying indicators of goal achievement	0.32	0.61	Low
2) Implementation	0.98	0.70	Moderate
1. Selecting a model farm to be resource for learning	1.22	0.92	Moderate
2. Selecting farmers' group leader and committee	1.30	0.84	Moderate
3. setting up rules and regulation of the group	0.49	0.79	Low
4. Enforcement of the rules and regulation	1.89	0.38	High
5. Coordination and communication within group	0.67	0.82	Moderate
6. Circulation of information on the arranged meeting	0.75	0.74	Moderate
7. Preparation of group meeting place	0.58	0.63	Low
8. Resource contribution to the meeting by farmers	0.64	0.68	Low
9. Participation in group meeting	1.43	0.51	High
10. Provide related information during the meeting and operation	0.79	0.64	Moderate
3) Benefit receiving	1.21	0.49	Moderate
1. Gaining new technical knowledge	1.14	0.60	Moderate
2. Receiving advices and recommendation	1.20	0.58	Moderate
3. Receiving input support	1.22	0.42	Moderate
4. Attending training course	1.14	0.36	Moderate
5. Exchanging of knowledge with others	1.34	0.50	High
4) Follow up and evaluation	0.74	0.68	Moderate
1. Providing related information	1.04	0.74	Moderate
2. Attend evaluation meeting	0.43	0.62	Low

Footnote :- Always participate = 2, Sometimes participate = 1, Not Participate = 0

- Score 1.34 – 2.00= high participation 0.67 – 1.33=Moderate participation, 0.00 – 0.66 = low participation

Table 2 Comparison on participation of beef cattle farmers and native chicken farmers

Activities	native		Beefcattle		t - value
	chickenfarmer		farmers		
	s				
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1) Planning					
1. Specify type of animals to be developed by famers' group	0.35	0.75	0.66	0.92	2.752**
2. Presentation of information on animal husbandry by farmers	0.96	0.61	1.05	0.73	0.911
3. Identification of problems and needs of farmers' group	1.03	0.59	1.23	0.66	2.387*
4. Priority setting on farmers' problems and needs	0.36	0.57	0.53	0.74	1.949
5. Identification of development goal	0.42	0.58	0.73	0.78	3.353***
6. Determining development activities/project and technology	0.81	0.55	0.97	0.63	2.057*
7. Determining implementation process	0.20	0.45	0.54	0.74	4.102***
8. Indentifying indicators of goal achievement	0.17	0.42	0.47	0.73	3.764***
2) Implementation					
1. Selecting a model farm to be resource for learning	1.12	0.93	1.32	0.90	1.636
2. Selecting farmers' group leader and committee	1.25	0.85	1.36	0.82	0.971
3. setting up rules and regulation of the group	0.36	0.71	0.61	0.84	2.436*
4. Enforcement of the rules and regulation	1.89	0.42	1.89	0.34	0.000
5. Coordination and communication within group	0.61	0.77	0.73	0.86	1.164
6. Circulation of information on the arranged meeting	0.69	0.72	0.81	0.76	1.189
7. Preparation of group meeting place	0.49	0.56	0.67	0.70	2.155*
8. Resource contribution to the meeting by farmers	0.57	0.61	0.71	0.74	1.498
9. Participation in group meeting	1.32	0.51	1.53	0.50	3.090**
10. Provide related information during the meeting and operation	0.76	0.58	0.82	0.70	0.636
3) Benefit receiving					
1. Gaining new technical knowledge	1.17	0.56	1.11	0.64	0.787
2. Receiving advices and recommendation	1.22	0.57	1.17	0.59	0.585
3. Receiving input support	1.26	0.44	1.19	0.40	1.134
4. Attending training course	1.07	0.26	1.21	0.43	2.844**
5. Exchanging of knowledge with others	1.39	0.51	1.28	0.49	1.622
4)Follow up and evaluation					
1. Providing related information	1.07	0.75	1.01	0.73	0.646
2. Attend evaluation meeting	0.31	0.56	0.55	0.66	2.887**

footnote : * Statistical significance at $P < 0.05$, ** Statistical significance at $P < 0.01$,

*** Statistical significance at $P < 0.001$